

IQTISODIY TAHLIL SUB'EKTLARI VA FOYDALANUVCHILARI

Habibullayev Yormuhammad San'atjon o'g'li

Samarqand Davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali talabasi

Qarshiyev Sardor Mamasoliyevich

Samarqand Davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali talabasi

Annotatsiya: *Maqola iqtisodiy ma'lumotlarning sub'ektlari va foydalanuvchilarini aniqlashga bag'ishlangan. Ishda tashkilot faoliyati natijalari bilan bevosita yoki bilvosita bog'liq bo'lgan va ma'lum darajada foyda taqsimlash yoki zararni qoplashda ishtirok etadigan yoki ma'lumotlardan boshqa maqsadlarda foydalanadigan iqtisodiy ma'lumotlardan foydalanuvchilar o'rganildi. Iqtisodiy tahlil maqsadlari kelajakda tadqiqot natijasida olinadigan ma'lumotlardan foydalanuvchilarning manfaatlarini hisobga olgan holda shakllantirilishi aniqlandi.*

Kalit so'zlar: *iqtisodiy tahlil foydalanuvchilari, iqtisodiy tahlil sub'ektlari, ma'lumotlarning ichki va tashqi foydalanuvchilari, iqtisodiy tahlil.*

KIRISH

Har qanday korxonaning moliyaviy holati - bu mablag'larning mavjudligi va joylashishini, real va potentsial moliyaviy imkoniyatlarni aks ettiruvchi ko'plab ko'rsatkichlar tizimi bilan tavsiflangan murakkab tushuncha . Iqtisodiy tahlil korxonani zarur moliyaviy resurslar bilan ta'minlash, ularni joylashtirish va qo'llash samaradorligi, shuningdek o'z majburiyatlari bo'yicha hisob-kitoblarni o'z vaqtida amalga oshirish o'lchovi sifatida taqdim etilishi mumkin.

Iqtisodiy tahlilning asosiy maqsadi korxonaning moliyaviy holatini barqarorlashtirish va yaxshilash uchun zaxiralarini baholash va aniqlash, keyinchalik oqilona moliyaviy-iqtisodiy siyosatni tashkil etishdir . Iqtisodiy tahlil sub'ektlari tijorat tashkilotining iqtisodiy ma'lumotlarini to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita, uning faoliyatiga qiziqqan foydalanuvchilardir .

Asosiy qism. Iqtisodiy faoliyatni tahlil qilishni boshlashda, avval har bir protsedurani bajarish uchun aniq maqsadlarni belgilashingiz kerak. Ushbu maqsadlar kelajakda tahlil natijasida olinadigan ma'lumotlardan foydalanuvchilarning manfaatlarini hisobga olgan holda shakllantiriladi. Barcha foydalanuvchilar nisbatan ikki guruhga bo'linishi mumkin: tashqi va ichki.

Tahlilning ichki sub'ektlariga (axborot foydalanuvchilari) tashkilot ma'muriyati, uning xodimlari, egalari (agar ular korxonada ishlasalar) kiradi .

Tashqi sub'ektlarni bir nechta kichik guruhlarga bo'lish mumkin :

- bevosita moliyaviy manfaatlarga ega;
- bilvosita moliyaviy manfaatlarga ega;
- moliyaviy manfaatdor bo'lmaganlar.

Tashqi, to'g'ridan-to'g'ri manfaatdor tahlil sub'ektlariga investorlar, mulkdorlar, etkazib beruvchilar, xaridorlar, shuningdek kreditorlar, sho'ba va qaram jamiyatlar, aktsiyadorlarni o'z ichiga olgan boshqa sheriklar kiradi.

Soliq davlat inspeksiyasi, o'z navbatida, bilvosita moliyaviy manfaatlarga ega.

Auditorlar, jamoat tashkilotlari, maslahatchilar, ommaviy axborot vositalari, savdo-ishlab chiqarish birlashmalari, kasaba uyushmalari, davlat va munitsipal boshqaruv organlari, yuristlar iqtisodiy tahlilning tashqi sub'ektlariga ham tegishli bo'lishi mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu sub'ektlar moliyaviy manfaatlarga ega emaslar.

Sub'ektlarning ichki va tashqi, shuningdek tashqi kichik guruhlariga taqsimlanishi nafaqat ularning iqtisodiy manfaatlari sohalari, balki ular kutgan iqtisodiy tahlil natijasi bilan ham bog'liq.

Tahlil sub'ektlarining maqsadlari juda xilma-xil bo'lsada, ularning barchasi uchun asosiy narsa - ob'ektning hozirgi holatini ham, uning shakllanish tendentsiyalarini ham aniq baholashga qodir bo'lgan iqtisodiy ma'lumotlarni olishdir

Xususan, investorlar tashkilotning moliyaviy holatini, kapitaldan foydalanish samaradorligini, qarzni, korxonalar aktivlarini, likvidlik darajasini, majburiyatlarni to'lashni, moliyaviy barqarorlikni, moliyaviy investitsiyalarning samaradorligini nafaqat o'z manfaatlarini himoya qilish uchun, balki tegishli xulosalar chiqarish uchun tahlil qilish va baholashdan manfaatdor. O'z navbatida, egalar nafaqat ishlab chiqarish xarajatlari va erishilgan moliyaviy natijalarning maqsadga muvofiqligini, balki moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni, keyingi rivojlanish imkoniyatlari va istiqbollarni, shuningdek qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligini baholashdan manfaatdor-bu o'z manfaatlarini himoya qilish va korxonani yanada rivojlantirish istagi bilan bog'liq .

Bilvosita moliyaviy manfaatlarga ega bo'lgan sub'ektlar, qoida tariqasida, davlatning manfaatlarini himoya qilish, xususan, turli darajadagi byudjetlarni to'ldirish maqsadida tashkilotning moliyaviy natijalari, soliq solish ob'ektlari va to'lov qobiliyatini tahlil qiladi va baholaydi. Soliq davlat inspeksiyasi iqtisodiy tahlil natijalariga asoslanib, nafaqat soliqqa tortish sohasidagi qonun hujjatlari talablarining bajarilishini tekshiradi, balki soliq tizimi orqali davlatning moliyaviy siyosatini tuzatadi.

Qo'shma dasturlarni ishlab chiqish, aktsiyadorlarning huquqlarini himoya qilish, qimmatli qog'ozlarni sotish va sotib olishni tartibga solish korxonadagi jarayonlar va tizimlarning holatini, bankrotlik ko'rsatkichlarini, korxonaning haqiqiy holatini, moliyaviy holatini, to'lov qobiliyatini, rentabellik darajasini, davlat va shahar boshqaruv organlari tomonidan jamiyatni rivojlantirish istiqbollarni baholashga bog'liq .Shuni ta'kidlash kerakki, iqtisodiy tahlil natijasida olingan va buxgalteriya ma'lumotlarining u yoki bu qismiga kirish huquqiga ega bo'lgan barcha tashqi foydalanuvchilar korxonaning tijorat sirini saqlashlari shart. Shunday qilib, tashqi foydalanuvchilar faqat rasmiy manbalardan olingan ma'lumotlardan (asosan moliyaviy hisobot ma'lumotlari) qoniqishadi, ya'ni ular o'z xulosalarini ichki

foydalanuvchilar nashr etishi mumkin deb hisoblagan ma'lumotlarga asoslaydilar. Tijorat sirini tashkil etuvchi ma'lumotlar ro'yxati korxonaga rahbari tomonidan belgilanadi. Ushbu ro'yxat to'g'ridan-to'g'ri korxonaga rahbarining buyrug'i bilan tuzilishi kerak.

Iqtisodiy tahlil natijasida olingan ma'lumotlarning ichki foydalanuvchilari o'zlarining vakolatlari doirasida nafaqat korxonaning hozirgi holati, balki iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish istiqbollari bilan bog'liq har qanday ma'lumotlarni olishlari mumkin. Korxonalarni boshqarish apparati, shu jumladan tarkibiy bo'linmalar rahbariyati tomonidan amalga oshirilgan natijalarni iqtisodiy tahlil qilish va baholash doirasida nafaqat korxonaga faoliyati natijalarini, foydaning o'sishi (pasayishi) omillarini aniqlash, balki pul tushumlarining ularning oqimidan oshib ketishi ham amalga oshiriladi. Bularning barchasi asoslash, boshqaruv qarorlarini qabul qilish, shuningdek korxonaning moliyaviy-iqtisodiy faoliyatining erishilgan natijalarini baholash uchun kasbiy bilim va kompetentsiya orqali amalga oshiriladi. Korxonaga faoliyatini vakolatli va o'z vaqtida tahlil qilish ham moliyaviy barqarorlik, ham kelajakdagi farovonlik garovidir.

Korxonaga xodimlari ichki foydalanuvchilar bo'lib, kasbiy bilimlar, sotish hajmi, mahsulot ishlab chiqarish xarajatlari, ishlab chiqarish topshiriqlarini bajarish, faoliyatning rentabelligi, ish haqi bo'yicha mehnat qonunchiligiga rioya qilish, sof foyda va korxonaga barqarorligi hisobiga mehnat va ijtimoiy imtiyozlar berish orqali o'z vakolatlari doirasida baholashni amalga oshiradilar. Axborot foydalanuvchilari ma'lumotlarining iqtisodiy manfaatlari sohasi bandlik, ish haqi, korxonaga faoliyatining rentabelligi hisoblanadi.

Binobarin, korxonaga xodimlari moliyaviy hisobotdan foydalanuvchilar sifatida korxonaning ish haqi, mukofot puli va pensiya ta'minoti tizimi, boshqa ijtimoiy imtiyozlar va keyingi ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini baholash imkoniyatini beradigan ma'lumotlarga qiziqishadi.

Bo'lajak buxgalterlar va auditorlar sifatida ichki va tashqi foydalanuvchilar orasida ushbu toifani ta'kidlash mumkin. Ular o'zlarining kasbiy faoliyati jarayonida tahlil qilish usullari qo'llaydilar, ya'ni ba'zi tahliliy protseduralarni amalga oshirish ularning kundalik vazifalari doirasiga kiradi.

Aslida, moliyaviy tahlil ma'lumotlarining tashqi foydalanuvchilari va ichki foydalanuvchilar o'rtasidagi farq ishlatilgan tahlil usullari hajmida emas, balki

uning davriyligida. Xususan, ichki foydalanuvchilar (top-menejerlar, bo'lim boshliqlari) tezkor qarorlar qabul qilish uchun oylik yoki choraklik tahlil natijalariga muhtoj. O'z navbatida, korxonaning moliyaviy xizmatlari moliyalashtirish manbalarini tanlash va tasdiqlash, operatsion qarorlarni baholash zarurati tufayli tahlilning bir xil chastotasiga muhtoj.

Yuqorida aytilganlarning barchasini umumlashtirib, maqsadlar kelajakda tahlil natijasida olinadigan ma'lumotlardan foydalanuvchilarning manfaatlarini hisobga olgan holda shakllantiriladi degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Shunday qilib, korxonaning iqtisodiy faoliyatini tahlil qilib, iqtisodiy ma'lumotlarning tashqi foydalanuvchilari u bilan ishlashga arziydimi yoki yo'qligini, uning bozordagi mavqei va keyingi faoliyat imkoniyatlari qanday ekanligini, vayronagarchilikka tahdid soladimi, mijoz sifatida qanchalik to'lovga qodir va ishonchli ekanligini tushunishni istaydilar. Odatda, tashqi foydalanuvchilar moliyaviy yil uchun iqtisodiy tahlil natijalari bilan qiziqishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA MANBALAR :

1. Pardayev M .Q . va boshq. <Iqtisodiy tahlil> Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma, T., «Mehnat», 2004. —488 bet.
2. Shog'iyosov T. Sh. < Kompleks iqtisodiy tahlil> darslikd , electron resurs, 2012-282bet .
3. Gerasimov B. N., Gerasimov K. B. < ishlab chiqarishni boshqarish> nazariya, metodologiya, amaliyot. Samara: dunyo nashriyoti, 2014-344 bet
4. Iqtisodiy tahlil natijalari bo'yicha foydalanuvchilarning tasnifi va qiziqishlari // nodavlat universitetidagi zamonaviy muammolar: tajriba, muammolar, istiqbollar: ilmiy to'plam. tr. Orenburg: RTSRO, 2011 yil. 177 bet.
- 5.< Iqtisodiy tahlil nazariyasi>. O'quv qo'llanma /A. Vahobov, A. Ibrohimov, B. Xakimov . Toshkent Moliya instituti, Toshkent 2003, 176 bet .
6. Klimova N. V. <iqtisodiy tahlil: nazariya, vazifalar, testlar, biznes o'yinlari>. M.: Oliy o'quv yurti darsligi, 2011. 234-bet.
7. <Iqtisodiy tahlil nazariyasi >/ darslik: N.F.Ishonqulov va boshq. -T.: «Sano-standart», 2014-yil. 336 bet.
8. <Iqtisodiy tahlil va audit >[Matn] : o'quv qo'llanma / D.M. Artikova, D.X. Jumaeva, M.A. Bakaeva. -Toshkent: "Turon NashriyoT", 2021.- 140 bet .
9. Vahrushin M. A., Drutskaya M. V., Roschina T. I. va boshqalar<iqtisodiy faoliyatning kompleks iqtisodiy tahlili >/ Ed. M.: universitet darsligi, 2012- 465 bet.